

TA'LIM
FIDOYILARI

#12
2021-YEAR

ISSN : 2180-2160

TA'LIM FIDOYILARI

www.talimfidoylari.uz

PEDAGOGICAL SCIENCES
TECHNICAL SCIENCES
NATURAL SCIENCES
EXACT SCIENCES
MEDICAL SCIENCES
SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

RESPUBLIKA ILMIY-USLUBIY
JURNALI

THIS IS MY ARTICLE

zenodo

ORCID

FOR MORE INFORMATIONS
CONTACT US

SYRDARYA REGION GULISTON CITY :ADDRESS
+998 (97) 277 78 01 :PHONE
INFO@TALIMFIDOYILARI.UZ :MAIL

ILMIY NASHRLAR MARKAZI

TA'LIM FIDOYILARI

**O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi
huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi**

ILMIY-USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

12 – SON, 1 – JILD DEKABR– 2021 yil

1 - QISM

«TA'LIM FIDOYILARI» ilmiy-uslubiy jurnali

TAHRIRIYAT

Editor in chief

Abdurahmonov Abdushokir Abdukarimovich

Bosh muharrir

Abdurahmonov Abdushokir Abdukarimovich

Preparing for publishing

Hakimova Aziza Xaydaraliyevna

Nashrga tayyorlovchi

Hakimova Aziza Xaydaraliyevna

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Vahob Rahmonov

O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi a'zosi

Jo'rayev Hamza Hamroqulovich

Mirzo Ulugbek nomidagi Samarqand davlat arxitektura-qurilish instituti, dotsenti

To'xtaboyev Moxirjon Raximjonovich

Namangan MOK ilmiy-axborot tatqiqotlar bo'limi boshlig'i

Akhmedov Oybek Saporbaevich

Ilmiy-uslubiy Respublika jurnali tahrirchisi

Usmonova Umida Aybekovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

G'ulomjonov Odiljon Raximjon o'g'li

Andijon Davlat Universiteti

Navoiy Davlat stipendiyasi sohibi

Raximova Oygul Raxim Qizi

Toshkent farmatsevtika institutining «Dori vositalarining sanoat texnologiyasi» kafedrasi dotsenti

Axmedov Oybek Saporbaevich

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti ingliz tilini o'qitish metodikasi kafedrasi professori, filologiya fanlari doktori

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna

SamDU, Iqtisodiet fakulteti, iqtisodiy nazariya kafedrasida dotsent

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Tarix fanlari nomzodi (dotsent)

Radjabov Nasir Nasimovich

O'R Jamoat xavfsizligi universiteti Tillarni o'rganish kafedrasi professori

20	SHARQ QO'LYOZMALARI VA ULARNING O'ZBEKISTON TARIXI SVILIZATSIYASIGA QO'SHGAN HISSASI BAYNIYAZOVA PERIDA XASANOVNA SHERJANOVA FARIDA MURATBAYEVNA	109
21	TEXNOLOGIYA DARSLARIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING QO'LLANILISHI SHARIPOVA DILDORA XAYITOVNA, SHARIPOVA DILAFRO'Z XAYITOVNA	113
22	YANGI-ANGREN IESIDA TUTUN GAZINI OLTINGUGURT OKSITIDAN TOZALASH IMKONIYATLARI YUSUPALIYEV R. UNAROV A.	118
23	ХАЁТ ВА ЖАМИЯТ ПЙДЕВОРИ “ УСТОЗ ВА ШОГИРД” ТИМСОЛИДА АКМАЛ ХАМРОКУЛОВИЧ	121
24	YIRIK SHAHARLARDA PIYODALAR HARAKATINI TAHLIL QILISH VA ULARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA) QOSIMOVA SAODAT TOSHEVNA, ERNAZAROVA GULNAZ PUXARBAYEVNA	125
25	APPLICATION OF SATELLITE TECHNOLOGIES IN MONITORING DEFORMATION OF HYDRAULIC STRUCTURES AVEZBAEV SA'DULLA AVEZBAEVICH ASKAROV JASURBEK YODGORJON OGLI	120
26	FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE TEST COMPETENCE IRISOVA KHODZHIIYA ABDUMAVLON KYZY	140
27	ТУҒРУҚ ТРАВМАСИ Г.О. ҚУРБОНОВА	145
28	BOG'LIQSIZ TASODIFIY MIQDORLAR UCHUN AYRIM LIMIT TEOREMALARNI ISBOTLASHDA XARAKTERISTIK FUNKSIYALAR METODIDAN FOYDALANISH AXMATOV N.B	151
29	ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЧАСТОТЫ СОБСТВЕННЫХ КОЛЕБАНИЙ БЕРДА БАТАННОГО МЕХАНИЗМА ТКАЦКОГО СТАНКА ДРЕМОВА НАДЕЖДА ВАСИЛЬЕВНА	155
30	BOSHLANG'ICH SINFL O'QUVCHILARINI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHDA AMALIY YONDASHUV ABDUSALOMOVA MAHBUBA YO'LDOSHOVNA	161
31	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ WEBRTC ПРИ СОЗДАНИИ СЕТЕВЫХ ВЕБ-ПРИЛОЖЕНИЙ АХМАДЖОНОВ ИСЛОМЖОН КОЗИМЖОН УГЛИ РАХМАНКУЛОВА БАРНО ОКТАМХАНОВНА	165
32	AHOLI TURAR JOYLARINI ISSIQLIK ENERGIYASI BILAN TAMINLASH VA SAMARADORLIGI OSHIRISH YO'LDASHOV OYBEK	170
33	QALANDAROV AMINJON TADBIRKORLIK FAOLIYATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING AHAMIYATI	178
34	RAQOBAT HUQUQI: USTUN MAVQE TUSHUNCHASI VA UNI TARTIBGA SOLISHNING AHAMIYATI AHROROVA SAYONAT AKRAM QIZI	187
35	ТҮЛЕПБЕРГЕН ҚАИПБЕРГЕНОВНИНГ “ҚОРАҚАЛПОҚНОМА” АСАРИДАГИ АЙРИМ ТОПОНИМЛАР ХУСУСИДА МАЪРУФЖОН ЮЛДАШЕВ МАЛОХАТ ҚҶШНАЗАРОВА	196
36	МАТЕМАТИК SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA LOYTHALAR METODINING AHAMIYATI	203

ТЎЛЕПБЕРГЕН ҚАИПБЕРГЕНОВНИНГ “ҚОРАҚАЛПОҚНОМА” АСАРИДАГИ АЙРИМ ТОПОНИМЛАР ХУСУСИДА

*Маъруфжон Юлдашев
филология фанлари доктори, профессор (ЎзДСМИ),
Малоҳат Қўшиназарова*

*“Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари
институтини” миллий тадқиқот университети
Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси ўқитувчиси*

Аннотация. Тўлепберген Қаипбергенов ўзининг ярим асрдан зиёд давом этган ёзувчилик фаолияти давомида катта ва сермазмун ижод йўлини босиб ўтди. Ўз асарларида қорақалпоқ халқининг тарихи, бугунги ҳаёти, миллий қадрият ва анъаналарини юксак маҳорат билан тараннум этди. Унинг қаламига мансуб “Раҳмат, муаллим”, “Совуқ бир томчи”, “Котиб”, “Қорақалпоқ қизи”, “Маманбий афсонаси”, “Бахтсизлар”, “Гумроҳлар” сингари қисса ва романлар, “Қорақалпоқ достони” трилогияси адабиётимиз хазинасидан муносиб ўрин эгаллади. Бу асарларнинг аксарияти жаҳондаги кўплаб тилларга таржима қилиниб, бир қатор нуфузли адабий мукофотларга сазовор бўлган эди. Мақолада адибнинг “Қорақалпоқнома” асарида қўлланилган айрим топонимларнинг берилиши ҳақида фикр билдирилган. Мазкур асардаги жой номларининг лингвопоэтик ва лингвомаданиятшунослик жиҳатидан муҳим аҳамият касб этиши мисоллар асосида кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар. Тўлепберген Қаипбергенов, Қорақалпоқнома, топоним, мифопоэтоним, интертекстуаллик.

Маълумки, муайян тилдаги ономастик бирликлар шу тилда сўзлашувчи халқнинг тарихи, маданияти, урф-одатлари, адабиёти билан дахлдор жиҳатларни намоён этувчи бирликлар ҳисобланади. Хусусан, “бадий адабиётда қўлланган номлар ижодкорнинг бадий-эстетик қарашларини намоён этиб, турли поэтик вазифаларда қўлланиши мумкин.” Ўзбек тилшунослигида лингвопоэтика бўйича амалга оширилган тадқиқотларда бу масала бир қадар ёритилган. Тилшунос Д.Анданиязова мазкур масалада жиддий тадқиқот амалга оширган.¹ Бироқ бир тадқиқот билан мазкур масалани ҳал қилинган деб бўлмайди. Мутахассислар фикрича, ономастик бирликлардан поэтик мақсадларда фойдаланиш мумтоз адабиётимизда анъанага айланган. Бу жараён бугунги кунда ҳам давом этиб, адабиётимиз тарихида қўлланган Боғи Эрам, жоми Жам, Искандар, Каъба, Лайли, Мажнун, Масих, Одам Ато, Фарҳод, Ширин, Ҳотам каби номлар замонавий адабий асарларда ҳам қўлланиб келмоқда. Умуман, ўзбек бадий адабиётида

¹ Анданиязова Д.Р. Бадий матнда ономастик бирликлар лингвопоэтикаси: филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). – Тошкент, 2017. –Б.

қўлланган номлар бутун бир силсилани ташкил этади. Уларнинг шаклланиш тарихи, лингвопоэтик хусусиятлари, ўзбек лингвомаданиятида тутган ўрни каби масалалар тилшунослигимизда махсус тадқиқотни тақозо этувчи долзарб масалалардан биридир.²

Адиб ёзувчининг залворли миссияси ҳақида сўз юритар экан шундай принципиал аъмолни тилга келтиради: “Она юртингга, она халқингга қандай кўз билан қараш керак – энг муҳими мана шу! Буюк ёзувчиларнинг сезгирлиги, интуицияси, ноёб истеъдоди, бутун қудрати, аввало, шунда бўлса керакки, улар жузъий бир воқеада бутун жамият аҳамиятига молик моҳиятни кўра олади.” Унинг она юрти ва халқига, урф-одатлари ва қадриятларига муҳаббати шу қадар баландки, ҳар бир асарида улар билан боғлиқ воқеа-ҳодисаларнинг энг майда деталларигача тасвирлашга ҳаракат қилади. Айниқса, халқ тилидан қўймайдиган, такрорлашдан буюк бир завқ ва ҳузур туядиган мифлар, ривоят ва афсоналарни худди реал тарихий воқеадек асар сюжети қатларига сингдириб юборади. Ана шундай ҳолатларни кўпроқ асарда қўлланилган жой номлари тасвирида кузатишимиз мумкин.

Тўлепберген Қайпбергенев ўзининг ярим асрдан зиёд давом этган ёзувчилик фаолияти давомида катта ва сермазмун ижод йўлини босиб ўтди. Ўз асарларида қорақалпоқ халқининг тарихи, бугунги ҳаёти, миллий қадрият ва анъаналарини юксак маҳорат билан тараннум этди. Унинг қаламига мансуб “Раҳмат, муаллим”, “Совуқ бир томчи”, “Котиб”, “Қорақалпоқ қизи”, “Маманбий афсонаси”, “Бахтсизлар”, “Гумроҳлар” сингари қисса ва романлар, “Қорақалпоқ достони” трилогияси адабиётимиз хазинасидан муносиб ўрин эгаллади. Бу асарларнинг аксарияти жаҳондаги кўплаб тилларга таржима қилиниб, бир қатор нуфузли адабий мукофотларга сазовор бўлган эди. Жонкуяр адибнинг кейинги йилларда эълон қилинган публицистик чиқишларида мустақиллигимизнинг маънавий асосларини мустаҳкамлаш, қорақалпоқ заминида амалга оширилаётган улкан ўзгариш ва янгиланишлар жараёнини акс эттириш, бағрикенг халқимизнинг бунёдкорлик меҳнатини улуғлаш, Орол муаммосига жамоатчилик эътиборини қаратиш мавзулари алоҳида ўрин эгаллади.

Ёзувчи асарлари ичида “Қорақалпоқнома” алоҳида аҳамиятга эга асар. Унда муаллиф шахси ва унинг бадний олами бирмунча реалистик планда намоён бўлади. Китобхон асарни ўқиш жараёнида муаллиф билан бирга қорақалпоқ элининг тарихи, анъаналари, орзу-умидлари оламига сайр қилади. Асарда муаллиф позицияси шу қадар қизиқ ва мураккабки, баъзан муаллиф билан бирга суҳбат қурасиз, баъзан у ўзи билан ўзи суҳбат қуради сиз кузатасиз. Баъзан эса асар қаҳрамонлари ва воқеа-ҳодисалари ичида муаллифни бутунлай унутиб қўясиз.

“Қорақалпоқ еридан бир кафт тупроқ олиб, ҳидласангиз, унидан қон иси анқийди. У “Борса келмас”да йўл тополмай адашиб, бир-бири билан ғажжишиб

² Худойберганава Д., Анданиязова Д. Ўзбек тили поэтонимларининг изоҳли луғати. Тошкент: Фан, 2016. –Б.3.

ўлган ҳайвонлар қони эмас, одам қонининг иси. Истаган ерга белкурак урсангиз, белкурагингиз нимагадир шақирлаб тегади. Бу шақирлаётган тош эмас, ўлган ҳайвонларнинг суяги ҳам эмас, одамнинг суяги, “Борса келмас”ни гуллатиб яшнатиш йўлида жонини тиккан боболарнинг суяги. Туғилган ерига тўкилган кўз ёшларини қуритиш йўлида серзаҳмат меҳнатда жон таслим қилган авлодларнинг суяги! Она юртни ташқи душмандан ҳимоя қилиш мақсадидаги кўпгина қонли олишувлар туфайли беҳисоб жойларнинг “Қумбосган”, “Қизкетган”, “Болашаҳид”, “Қўйқирқилган”, “Маслаҳаттепа”, “Қонли кўл”, “Ўтеш ботирнинг қabri”, “Қонли ёп”, “Тупроққалъа”, “Эликқалъа”, “Ёнбошқалъа”, “Нозлимхон сулув” каби минглаб тарихий номлар билан аталиши бежиз эмас! Қатрада қуёш акс этганидек, бу атамаларнинг ҳар қайсиси турли-туман афсонага асос бўлган. Ҳар бир афсона эса, ўзича бир тарих, ўзича дoston, бутун бошли бир давр.” Ёзувчи шу тарзда китобхонни тарихий номлар оламига бошлайди. Тилшуносликда интертекстуаллик деган тушунча бор. Бадий матннинг лингвопоэтик таҳлилида ёзувчининг матндаги мазмунни ифодалашдан кўзлаган мақсадини ҳам назарда тутиш фойдадан холи бўлмайди. Айни пайтда бадий матннинг яхлит структурасидаги муайян қисмлар ўртасидаги муносабат масаласи ҳам алоҳида диққатга моликдир.³ Бадий матннинг таркибланишини тадқиқ этишдаги муҳим нуқталардан бири интертекстуаллик масаласидир. Тадқиқотчиларнинг таъкидлашларича, интертекстуаллик тушунчасининг филология илмида пайдо бўлишига рус олими М.М.Бахтиннинг 1924 йилда нашр этилган “Бадий сўз ижодиётида мазмун, материал ва шакл муаммоси” номли иши туртки берган, олим бу тадқиқотида адабиётнинг мавжудлик диалектикасини тавсифлар экан, ижодкор тасвирланаётган воқеликдан ташқари ўтмиш адабиёти ва ўзига замондош бўлган адабиёт билан ҳам иш кўришини, бу адабиётлар билан у доимий “мулоқот”да бўлишини қайд этади. Ана шу ишга асосланган ва ундаги фикрларни янгича талкин этган ҳолда постструктурализм назариётчиси француз 1967 йилда бу тушунчани фанга олиб кирган.⁴

Тўлепберген Қашпбергенев асарларида ҳам ана шундай лингвопоэтик механизмдан кенг фойдаланилганлигини кўришимиз мумкин. Муаллиф матн ичига бошқа бир матнни олиб киришда асосий масъулиятни учинчи шахсларга юклайди. Учинчи шахслар одатда “қариялар” бўлади: “Маҳаллий атамалар ҳақида қарияларнинг гурунгларида. Қумбосганнинг нега “Қумбосган” деб аталиши ҳақидаги афсоналардан бирини эшитинг” дея китобхонни айтилажак ривоятга тайёрлайди. Сўнг ривоят ёки афсонани реал тарихий воқеадек батафсил тасвирлайди: Қадим замонларда бир доно дунёдан кўз юмиш олдида Хасан-Хусан ўғилларини ёнига чақириб гап бошлабди:

- Болаларим, ўзларингизга маълум, ҳар қайси бир таноблик икки бўлак ерим бор. Бир бўлаги унумдор, иккинчи бўлаги шўрхок. Икковингга ҳар бўлакдан ярим таноб-ярим танобдан беришим ҳам мумкин эди. Бироқ мен бундай

³ Юлдашев М. Бадий матн лингвопоэтикаси. Тошкент: “Ўзбекистон”, 2019. –Б. 103.

⁴ Бу ҳақда қар.: Кураш С.Б. Усложнённое кодирование образной информации как аспект филологического анализа художественного текста. – Мозырь: УО “МГПУ”, 2003, с. 40.

-Бир йигит қазиб битказа олмайди-ки, -дейишибди овул одамлари. Нечта йигит қазिशга чиқса, ҳаммасини суявераман !-дебди қиз.

Одамлар Ойшанинг бу гапларини нотўғри тушуниб, уни овулдан қувиб юборибдилар. Қиз овулдан бош олиб кетганча, бошқа овуллардаги ёш йигитни йиғиб, қазувни бошлаб юборибди. Ариқ қазилиб, овулига сув келган куни қиз ариқ ёқасига чиқиб:

-Йигитлар, мен ваъдамга вафо қилиб, барчангизни баравар севаман, сизларга бундан кейин ҳам руҳан мадад бўламан! - дея хайқариб, тошқин сойга ўзини отибди...

Халқ ана шу янги сойга “Қизкетган” деб ном қўйибди.

Асарда интертекстларнинг асосий матнга олиб кирилиши ва мувофиқлашинини таъминлашда қаҳрамон нутқидан ҳам кенг фойдаланилади:

-Мен бўлсам сизларга “Болашаҳид” ҳақида айтиб бермоқчиман: бир ота-бир онадан туғилган Ҳасан билан Ҳусаннинг авлодлари йиллар ўтиб, ўзларидан кўпайиб, нақ икки овул бўлибди. Бобокалонлари битта бўлгани билан, ҳар бирида ўзича урф-одатлар, дунёқарашу фикрлашлар тарзи шаклланиб, бу икки овул ўртасидаги тафовутлар зиддиятларга айланибди. Уларнинг ҳар бирида худбинона, ёвуз ниятлар уйғонибди. Бир йили Ҳасаннинг авлодида болалар жуда кўп туғилиб, чорак асрдан кейин овул учун жой торлик қилиб қолиши мумкинлиги уларни ўйлантириб қўйибди. Бу ташвишли ўйлар қўшни овулга ҳам маълум бўлиб, улар чорак асрдан кейин Ҳасаннинг овули тарафидан келиш эҳтимоли бўлган хавф-хатарнинг олдини олиш учун турли-туман ҳийла-найранглар ўйлаб топиш ҳаракатига тушибдилар. Ахири бир туллак бийни қўшни овулга элчи қилиб жўнатибдилар-да, уларнинг болаларини тарбиялаб беришга хоҳиш билдирибдилар. Овул одамлари болаларнинг ўз ота-оналарини унутиб юборишларидан кўрқиб, бу таклифни рад қилишибди. Шунда элчи бўлиб келган бий ўз тарбияларига олмоқчи бўлаётган болаларнинг рўйхатини тузиб, уларнинг ҳар бири учун тилхат беражакларини, керак бўлса, қачон ота-оналарини кўришни истасалар, овул дарвозаси очиқ туражаклигини маълум қилишибди. Хуллас, уларни ишонтиришиб, болаларни ўз тарбияларига олишибди... Орадан бир ой ўтар-ўтмас, кўпчилик ота-оналар ўз болаларини кўриш учун келсалар, биттасиям йўқ эмиш.

-Болаларимиз қани? - деб сўрашибди улар, бош бийнинг хузурига кириб.

У ота-оналарни янги қабристонга бошлаб борибди.

-Бу қанақа қабристон? –деб сўрашибди ота-оналар, юраклари увишиб.

Йигирма беш йилдан кейин овулимиз бошига ёғиладиган хавф-хатарнинг олдини олиб, мана шу ерда болаларингизни шаҳид қилдик, - дебди бий.

Ота-оналарнинг фиғони фалакка чиқиб, бийга ташланибдилар. Унинг гўштини нимта-нимта қилиб, қабристонга сочиб ташлабдилар. Бари бир бу билан

ҳеч ким аламдан чиқолмабди, ҳеч нима ўзгармабди. Ўша қабристон эса “Болашаҳид” деб атала бошланибди.

Ривоят тугагач, муаллиф “қиссадан ҳисса”ни шу тарзда тилга келтиради: “Ўша ёвуз одамлар бизнинг боболаримизмасмикин? Оз сонли бўлиб қолганимизга сабаб-бундай ёмон ишлатларнинг юқумли ирсий касалликдек насл суришидан бўлса ажаб эмас!” Китобхон бундай таъсирчан ривоят ва ундан чиқариладиган хулосалардан воқеа-ҳодисаларга нисбатан муносабатини ойдинлаштириб олади.

Асарнинг бошқа бир жойида “Кўй қирилган” топоними билан боғлиқ афсона келтирилади: “Кўй қирилган” номининг келиб чиқиши ҳақида мен шундай афсона эшитганман. Ҳасан-Ҳусанга ўхшаб, бир ота-онадан туғилган икки ўғилнинг авлодлари ўсиб-униб, гуркираб турган икки элат бўлиб яшаётган йилларда, бир овулга нариги овулнинг даласи ўта ҳосилдор кўриниб, уни қўлга киритиш йўлларини ахтаришга тушибди. Шу мақсадда бегона юртлардан қурол-аслаҳа келтирибди-да, элатдошларининг овулини қуршовга олибди. Қуршовда қолган овул одамлари аҳволининг танглигини сезиб: “Ҳамма ҳомиладор аёлларни, демакки, наслимизни омон сақлаб қолишнинг ягона йўли шу” деб жамики кўйларни бир чеккадан бўғизлабдилар. Иккиқат аёлларнинг устига кўй терисини ёпиб, овулдан бирин-кетин чиқариб юбораверибдилар. Теварақдан пайт пойлаб турган қуролли навқарлар тизилишиб келаётган “кўйлар”ни бирин-кетин отиб ўлдираверибдилар. “Кўй қирилган” деган ном ана шундан қолганмиш.

Муаллиф бу афсонадан сўнг фожиа мусаббиби ҳақида ўйлаб, ўзича чиқарган ҳукмини баён қилади. “Бугун ўзимча шундай тусмол қиламанки, иккиқат аёлларни кўй териси остида қуршовдан қутқаришни маслаҳат берган одам кўшни овулнинг айғоқчиси бўлса керак.” Бу тарздаги хулоса масаланинг моҳиятини чуқур ўйлаш, сабабчиларни узоқдан эмас, яқин-атрофдан қидириш кераклиги ҳақида муаллифнинг китобхонга маслаҳатидир.

Мутахассислар фикрича, муайян матнда қўлланган ном замирида катта ҳажмдаги матнорти билимлари туради. Шунинг учун номлар интертекстуал матнда аллюзия кўрсаткичи сифатида кўп қўлланиб, муайян адабий ёки ижтимоий-тарихий фактга ишора қилади. Ўқувчи бу каби номларга доир қомусий маълумотга эга бўлмаса, мазкур ном қандай лингвопоэтик мақсадда қўлланганини ҳам англаши мушкул.⁵ “Қорақалпоқнома”да ана шундай матнорти билимлар асосан, афсона ва ривоятлар шаклида изоҳланади. Бадний матндаги бундай катта ҳажмли мифик матн билан идрок этиладиган топонимлар мифоптопонимлар деб аталади. Баднийат масаласига алоқадорликда текширилганда мифопэтонимлар тарзида қўллаш мақсадга мувофиқ бўлади. “Маълумки, ўзини ўраб турган ташқи оламини ва унда юз берувчи ҳодисалар сабабини билишга қизиққан ибтидоий одам уни образли тасаввур қилган. Натижада ҳиссий образлар сифатида мифологик образлар пайдо бўлган. Мифологик образлар барча халқларнинг тилида

⁵ Худойберганова Д., Анданиязова Д. Ўша асар. –Б.5.

мавжуддир ва ҳар бир халқнинг миллий, маданий тушунчалари асосида кодлаштирилган. Мифонимларни метафоризациялаш воситасида кўпинча мифопоэтонимлар ҳосил бўлади ва инсоннинг турли кечинмаларини бадий ифодалашга хизмат қилади.”⁶

Тўлепберген Қайибергеновнинг “Қорақалпоқнома” асарида бундай мифопоэтонимлар талайгина ва уларни лингвопоэтик тадқиқ тамойиллари асосида ўрганиш тилшунослик, фольклор, адабиётшунослик, этнография, лингвомаданиятшунослик, лингвоконтактология ва лингвопоэтика каби тадқиқот соҳалари учун бирдек муҳим.

Адабиётлар

Yuldashev M. Özbek Edebi Metinler Antolojisi. Ege Üniversitesi Yayınları. Edebiyat Fakültesi Yayın No: 185. 2013. ISBN: 978-605-338-040-5.

Yuldashev M. Synonymic Words in Abdulhamid Sulaymon Cho‘lpon’s Works. The International journal of analytical and experimental modal analysis. ISSN No:0886-9367. Volume XII, Issue VI, June/2020. Page No: 1732-1739.

Анданиязова Д.Р. Бадий матнда ономастик бирликлар лингво-поэтикаси: Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). – Тошкент., 2017.

Кураш С.Б. Усложнённое кодирование образной информации как аспект филологического анализа художественного текста. – Мозырь: УО “МГПУ”, 2003.

Нуруллаева С. Давр воқеликларининг мифологик образлар воситасида ифодаланиши. НамДУ илмий ахборотномаси - Научный вестник НамГУ 2020 йил 6-сон.

Худойберганова Д., Анданиязова Д. Ўзбек тили поэтонимларининг изохли луғати. Тошкент: Фан, 2016.

Юлдашев М. Бадий матн лингвопоэтикаси. Тошкент: “Ўзбекистон”, 2019.

⁶ Нуруллаева С. Давр воқеликларининг мифологик образлар воситасида ифодаланиши. НамДУ илмий ахборотномаси - Научный вестник НамГУ 2020 йил 6-сон. -Б.174.